

Samen door de woestijn

Workshop 'Seksuele grensoverschrijding
in de kerkelijke gemeente'

Even kennismaken

- Jeanette de Korte docent en supervisor Opleiding Theologie aan de CHE.

Introductie en doelstelling

Hoe kan een geloofsgemeenschap omgaan met

- De dynamiek tussen slachtoffer en dader in één gemeente?
- Het complexe weefsel van verschillende loyaliteiten binnen de kerkelijke gemeenschap? Het fenomeen 'uitsluiting'?
- Het herstel van vertrouwen binnen de kerkelijke gemeenschap, wat helpt daarbij?

Doelstelling

Deze workshop draagt bij aan gedachtenvorming over een complex thema en geeft ruimte om wijsheid en inzicht te ontwikkelen voor eigen werksituatie en gemeentecontext.

Definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag

Seksueel geweld of seksueel grensoverschrijdend gedrag (SGG) verwijst naar elke situatie waarin een persoon gedwongen wordt om seksuele handelingen te stellen of te ondergaan tegen zijn/haar zin. SGG kan verschillende vormen aannemen, zo kan het gaan van ongewenste seksuele opmerkingen tot ernstig lichamelijk geweld (Hellemans & Buysse, 2002).

Definitie van seksueel grensoverschrijdend gedrag

Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat het om gedrag of toenaderingen die seksueel van aard zijn en de grenzen van het slachtoffer overschrijden. Dit kan al dan niet fysiek zijn. Voorbeelden van niet-fysiek seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn het ongevraagd toezenden van pornografische afbeeldingen of het ongevraagd versturen van seksueel getinte berichten via SMS en e-mail. Bij fysieke grensoverschrijding moet het slachtoffer zonder toestemming of onder dwang seksuele handelingen ondergaan of uitvoeren. Toestemming betekent dat er sprake is van instemming met het volle bewustzijn, zonder verwarring of misverstand en met besef van de maatschappelijke norm en van de consequenties van het gedrag. Bij dwang gaat het om alle situaties waarin het slachtoffer niet kan weigeren of zich niet aan de situatie kan onttrekken of situaties waarin geen sprake was van vrijwilligheid. Bijvoorbeeld omdat er sprake is van lichamelijk of relationeel overwicht, emotionele druk (zoals verleiding, beloning en beloftes, dreiging, manipulatie of chantage), lichamelijk geweld of economische afhankelijkheid (De Haas, 2012).

Kracht en zwakte van de religieuze context

1. De 'familie' die kerk heet
2. De gezagsstructuren en protocollen die (niet) helpend zijn
3. De theologie die (niet) bevrijdt

Onderzoek van Christiane van de Berg-Seiffert

Promotieonderzoek:

‘Ik sta er buiten, maar ik sta wel te kijken’.

Kennismaking met Rozemarijn

Onthutsende ontdekking

Door haar proefschrift deed Christiane van den Berg-Seiffert een onthutsende ontdekking:

Alle zeventien misbruikslachtoffers die zij interviewde, verlieten hun gemeente.

[Van de Berg-Seiffert, 2015]

Doelstelling van het onderzoek

Doel van dit onderzoek is te beschrijven hoe slachtoffers van seksuele grensoverschrijding in een pastorale relatie de relatie met hun geloofsgemeenschap door de tijd heen ervaren, en de implicaties hiervan voor theologie en gemeenteleven te evalueren.

Het onderzoek van Christiane vergelijkt zij zelf met het maken van een schilderij:

Vraagstelling onderzoek

Hoofdvraag:

Hoe ervaren slachtoffers van seksuele grensoverschrijding in een pastorale relatie de relatie met hun geloofsgemeenschap door de tijd heen?

Subvragen:

1. Wat zijn de constructies van slachtoffers met betrekking tot de relationele dynamiek in de geloofsgemeenschap na een situatie van seksuele grensoverschrijding in een pastorale relatie?
2. Welke discoursen worden in deze constructies gehanteerd en beschreven? (hoofdstuk web)
3. Hoe spelen verbondenheden een rol in de constructies? (deel 3)
4. Hoe spelen theologische en ecclesiologische verwachtingen, beelden en noties een rol in de constructies?

Ad. 1. De familie die ‘kerk’ heet.

Ad.1. De familie die kerk heet

Gemeente/kerk als familiesysteem (Nagy en Friedman)

Constructies van de slachtoffers m.b.t. de kerkelijke
gemeenschap als (familie)systeem

1. Kerk als netwerk
2. Web

Ad.1. De familie die kerk heet

Sterke emoties en tegenstrijdige ervaringen:

- Ontkenning; dit kan niet waar zijn!
- Angst voor schande wat zal de omgeving hiervan vinden als dit bekend wordt?
- Collectieve schaamte ... gebeurt dit bij ons?
- Loyaliteitsconflicten (voor of tegen)

Ad.1. De familie die kerk heet

Mechanismen:

- Niet eigen nest willen bevuilen en niet de vuile was buiten hangen.
- Mantel der liefde ...
- De omkering van schuld en schaamte. Het slachtoffer voelt zich schuldig (in plaats van de dader) en vindt het vaak moeilijk om de dader als schuldige aan te wijzen en nog moeilijker om de omgeving te beschamen.

Ad.1. De familie die kerk heet

- Status van gemeente en het gezin in kwestie zeker als de pleger een geestelijke rol vervult in de kerkgemeenschap moet in stand blijven.
- Uitsluiting door ‘victim blaming’.

Nagy - contextuele benadering

- Gemeenten bestaan uit families en in families is soms al generaties lang sprake van seksueel misbruik - kerk is verweven met het familiesysteem
- Intergenerationele overdracht waarbij seksueel misbruik niet vanzelf stopt
- Geheimhouding helpt niet de cirkel te doorbreken -> Friedman noemt dit stolsels in de bloedsomloop van de liefde.

Kerk als netwerk ->

- Christiane van de Berg: onderzoeksparticipanten geven hun positie in de kerk tijdens en na de grensoverschrijding weer met een beweging: naar het centrum toe of van het centrum af:
 - dader in het centrum - in contact met kerkenraad, slachtoffer aan de rand
 - waar de dader is kan het slachtoffer niet zijn -> veiligheid

Kerk als netwerk ->

‘Hierbij gaan wij uit van het beeld van de geloofsgemeenschap als een ingewikkeld web van relaties, dat verbonden is met weer talloze andere netwerken.’

Interacties vinden dus plaats in een bepaalde tijd (periode en moment) en in een bepaalde context waarin beide aspecten invloed hebben.

Kerk als netwerk ->

Citaat

Als een seksuele grensoverschrijding in een pastorale relatie bekend wordt in de gemeente, dan kan dat misschien wel voelen alsof er een steen door dat web van verbanden heen wordt gegooid. Opeens knapt er misschien van alles en opeens is het hele web in de war. En in de buurt van het slachtoffer is de ravage vermoedelijk vaak het grootst.”

Praktische handreikingen t.o.v. geweld en seksueel misbruik

- De gemeenschap gaat door een crisis. Er is niet alleen aandacht nodig voor slachtoffer en dader, maar ook voor de gemeenschap zelf. Hoe ziet het hersteltraject voor de gemeente er uit?

Praktische handreikingen t.o.v. geweld en seksueel misbruik

Een traject met de gemeente:

- Met of zonder aanwezigheid van slachtoffer?
- Wat beoog je er mee?
- Wat zijn risicofactoren die hieraan bijdragen?
- Wat is wiens verantwoordelijkheid?
- Hoe kunnen we bijdragen/helpen?

Praktische handreikingen t.o.v. geweld en seksueel misbruik

Werk je vanuit het rouwmodel of vanuit het traumamodel of ...

Praktische handreikingen t.o.v. geweld en seksueel misbruik

- Sociaal emotionele steun vanuit de gemeenschap;
- Sterk normbesef; dus de gemeenschap kan sterke afkeur uitspreken over geweld
- Warmte in gezinnen; vorming van steungezinnen
- Preventie door psycho educatie

Praktische handreikingen t.o.v. geweld en seksueel misbruik

- Grensoverschrijdend gedrag en seksueel misbruik in de kerk is meestal niet het eerste misbruik.
- De kerk kan vroegtijdig interveniëren door preventie en steun bij eerste misbruik.
- www.veiligekerk.nl

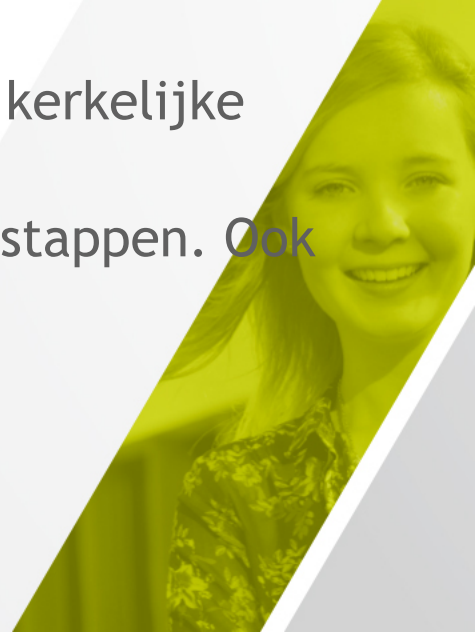

www.veiligekerk.nl

Meldpunt SMKR (Meldpunt Misbruik)

- Het Meldpunt Seksueel Misbruik in Kerkelijke Relaties (SMKR) is een initiatief van:
- de Christelijke Gereformeerde Kerken;
- de Nederlands Gereformeerde kerken;
- de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt;
- de Hersteld Hervormde Kerk;
- de voortgezette Gereformeerde Kerken in Nederland.

Heb je klachten of signalen van ongewenst gedrag of seksueel misbruik door een kerkelijke functionaris? Neem contact op (dit kan eventueel ook anoniem) met www.meldpuntmisbruik.nl voor advies en begeleiding bij eventueel verdere stappen. Ook kerkenraden kunnen hier voor advies terecht.

Meldpunt SMPR

- Het Meldpunt Seksueel Misbruik in Pastorale Relaties (SMPR) is het meldpunt van:
- de Protestantse Kerk in Nederland;
- de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland;
- de Oud-Katholieke Kerk in Nederland;
- de Remonstrantse Broederschap;
- de Doopsgezinde Broederschap;
- de Evangelische Broedergemeente;
- het Leger des Heils;
- de Zevendedags Adventisten;
- het Apostolisch Genootschap.
- Heb je te maken met misbruik waarbij een kerkelijk ambtsdrager is betrokken, of heb je het gevoel dat er iets niet klopt(e) in het contact met een kerkelijk ambtsdrager? Laat het ons weten, dan kan het meldpunt je adviseren. Ook kerkbesturen kunnen voor advies bij het meldpunt www.smpr.nl terecht.

R.K. MELDPUNT GOG

- Wanneer je te maken heb of hebt gehad met grensoverschrijdend gedrag binnen de R.K Kerk en je wilt daarover met iemand praten, dan kun je contact opnemen met het [R.K. Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag](#). Dat mag ook anoniem. Het Meldpunt luistert naar je verhaal en geeft informatie over mogelijke vervolgstappen. Het Meldpunt biedt eerste pastorale opvang via een vertrouwenspersoon.

Stichting Evangelisch Meldpunt (SEM)

- Stichting Evangelisch Meldpunt (SEM) is ontstaan vanuit de Evangelische Alliantie. Bij www.wijzijnsem.nl kunnen klachten over (mogelijk) misbruik of manipulatie door leidinggevenden uit bij hen aangesloten evangelische gemeenten gemeld worden.

Overstijgende meldpunten

- VPSG -
Stichting VPSG biedt advies en ondersteuning bij vragen rond seksueel geweld, religie en zingeving.
- Veilige kerk - <https://www.veiligekerk.nl/>

Gedragcodes, meldpunten, geheimhouding en klachtenprocedures

- Preventie begint bij bewustwording; gesprek over veiligheid in de cultuur van een organisatie of kerk
Je hoeft het wiel niet zelf uit te vinden, dat is al uitgevonden -> heel veel knowhow beschikbaar.

Ad. 2. De **gezagsstructuren** en **protocolen** die (niet) helpend zijn.

Gezagsstructuren en frames

Vraag is: 'Welk 'frame', welke discours hanteert een kerkelijke gemeente t.o.v. dit gebeuren.

Romantisch discours (Veerman 2006) -> vrouw die de predikant heeft verleid -> is geen slachtoffer, maar dader.

Gezagsstructuren en frames

- *Machts discours* (Veerman 2006) -> fundamentele asymmetrie van de pastorale relatie waarbij er sprake is van machtsmisbruik
- Sterk gezag bij kerkenraad/oudstenraad risicofactor voor machtsmisbruik en manipulatie

Gezagsstructuren en frames

Drie factoren die bijdragen aan de omgeving waarin een pastorale relatie kan seksualiseren (Fortune):

1. Het hanteren van een romantisch discours
2. Een ontoereikend bewustzijn van machtsverschil
3. Een familiemodel als gemeentecultuur

Rondom protocollen & geheimhouding

- Vaak is geheimhouding in gedragscode of protocol geregeld ter bescherming van het slachtoffer en de pleger en de nabije familie. Maar geheimhouding maakt een slachtoffer soms onzichtbaar en onbekend
- Gemeentebegeleider komt van buiten en dat vergroot soms het isolement
- Slachtoffer-daderpositionering helpt niet altijd

Praktische handreikingen t.o.v. geweld en seksueel misbruik

- Hoe zou de onzichtbaarheid van het slachtoffer verbeterd kunnen worden?

Praktische handreikingen t.o.v. geweld en seksueel misbruik

- Gemeentebegeleider komt van buiten en dat vergroot soms het isolement. Wat of wie heeft een slachtoffer dan nodig om dit isolement te doorbreken?

Ervaringen?

1. Steungroep
2. Belangenbehartiger van binnen uit
3. Rechtstreeks contact tussen gemeentebegeleider en slachtoffer

Praktische handreikingen t.o.v. geweld en seksueel misbruik

- Slachtoffer/dader -positionering helpt niet altijd, zeker wanneer het slachtoffer wordt gezien als ‘zwak, psychisch ziek of zielig’. Het slachtoffer wil graag:
 - regie in het proces
 - relatie met de gemeenschap

Ad.3. De **theologie** die (niet) bevrijdt

Geloof als krachtbron voor slachtoffers

SOMS NIET:

1. Godsbeeld en zelfbeeld zijn vaak scheef en dit leidt tot een groot schuld- en schaamtebesef.

VB: Gods heiligheid kan mijn vuilheid niet verdragen.

2. Aantasting van fundamentele en existentiële of zelfs spirituele waarden zoals hoop, overgave en vertrouwen

VB: Slachtoffer teleurgesteld in God; waarom deed Hij niets toen ik het moeilijk had?

Verlies van vertrouwen

- In zichzelf
- In de ander (pastor) maar soms ook belangrijke anderen
- In God - alles wat met geloof te maken heeft herinnert aan grensoverschrijdende pastor

Op een dieper niveau dan bijvoorbeeld besmet geraakte liederen en teksten, zagen wij hoe de grensoverschrijding ook het vermogen om te kunnen vertrouwen kan aantasten. Het vertrouwen in mensen die pastor zijn, maar misschien ook het vertrouwen in mensen in het algemeen

Centrumpunt in geloof: vergeving

- Wat is vergeving?
- Wat is de timing; wanneer komt het thema aan de orde
- Wie moet er vergeven worden en wil diegene dat wel?

Geloof als krachtbron voor slachtoffers

SOMS WEL:

- Geloof en Bijbel -> betekenisgeving van het lijden
- Bijbel leert; al eeuwenlang heeft God er ervaring met mensen die gewond zijn en zonden doen
- Polariteiten van goed en kwaad zijn juist in religie bekend. Dynamiek van zonde en genade, schuld en bevrijding.

Geloof als krachtbron voor slachtoffers

SOMS WEL:

- Als het slachtoffer gaat vertellen over seksueel misbruik en er komt erkenning, dan is dat ook vaak voedend voor het geloofsleven.
- Vergeving en verzoening is - mits op het goede moment ingezet - een bevrijdend verhaal

Dankjulliewel!

Afsluiting

- Iedere workshopleider sluit de tweede workshop zelf af met het lied van Nicole Mullen 'The God who sees' te gebruiken <https://www.youtube.com/watch?v=sz81dlfwf4Y>. Dit is tevens de afsluiting van de Studiemiddag.

